

ואני תפילתי

להתחבר לעצמי • להתחבר לבוראי • שעה של חוויה

יוצא ע"י מכון "נוצמה של קשר" בראשות: הרב דוד אנפולסקי שליט"א • הרב יוסף חיים אלביס שליט"א • בנשיאות הגאון הגדול רבי ישראל גנס שליט"א

התפילה בראי הפרשה

הוא בלב. כי גם אחרי שהמוח רכש הרבה ידיעות וחכמה, הכל נשאר עדיין 'ידיעה' יבשה' ומנותקת מהמציאות התוססת אותה אנו 'מרגישים' וחווים, ולכן קורה לא אחת, שהרגשות מניעים אותנו למעשים שמנוגדים ל'ידע' השכלי שלנו.

מה אם כן העצה? 'יודעת היום והשבות אל לבבך' ככל שיותר נשקיע לחוות את אותם הידיעות וההרגשות שלנו, ל'משש אותם' ולהבחין בהם, בעולם המעשה, אז נעבוד את ה' עם 'חיבור' רגשי' עם כל העוצמה והחשק. כך ששום רגשות אחרים לא יוכלו לעמוד מנגד...

זה נקרא להמליך את הקב"ה באמת, כאשר הופכים את כל הידיעות לחושיות כך שגם הגוף יראה וירגיש שאין עוד מלבדו (דעת חכמה ומוסר ח"ב עמ' ער)

מה זה אומר? איך עושים את זה? יש בזה דרגות רבות. מהיהודי הכי הפשוט עד הגדול שבגדולים.

הדיבור החודר

את הדרגה שבסיסית ביותר מלמד אותנו המשך חכמה (יב כא) ראשית הכל היהודי בנוי על הידיעה השכלית בעקרי אמונה, שאין עוד מלבדו, גם כשזה סותר את החושים הפשוטים, כי זו הרי מציאות רוחנית. אך בכדי שנוכל להתמודד מול הרגשות והחושים נתן לנו ה' ית' מצוות רבות ותמידיות. וזאת למה? מגלה רבנו המשך חכמה סוד גדול: כאשר האדם מרגיש משיכה רעה של הרגשות ותאוות הלב הוא צריך לדבר אל עצמו ב'משפט אחד' פשוט שמעורר (כגון מאמר חז"ל מתאים) ולחזור על אותו המשפט המון המון פעמים. כי 'בהמה' מבינה ומתפעלת בעיקר מהכמות ולא מהאיכות.

ומעתה נוכל להבין את ההבדל בין האמונה רק מכח 'ידיעת היום' בקבלנו במעמד הר סיני, לבין 'ההשבות אל לבבך' האמונה שרכשנו במצרים דרך חוויה רגשית וחושית שחוינו על בשרנו במשך שנה שלמה על ידי עשרה המחשבות מושלמות. ואין משמרים את הרגש והחוויה? דוקא על ידי ריבוי מצוות מוחשיות וקבועות?

לכן היה כל כך דחוף לעשות תפילין מיד ברגע היציאה כי רק כך ניתן לשמר את הרגשות שרכשנו ולעורר אותן. זהו כח מצוות תפילין, לשים תמיד, בכל יום כל היום, על 'המח' ועל 'הלב' שהזכיר שיהיה המח שליט על 'הלב'... ולכן לא נעדיף מושלמות. ואין משמרים את הרגש והחוויה? דוקא על ידי ריבוי מצוות מוחשיות וקבועות?

מתי לראשונה בהיסטוריה כלל ישראל הניחו 'תפילין'?

מגלה המהר"ל דיסקין (עה"ת קרח) שהציווי שבפרשתנו, (קדש והיה כי יביאך) נאמר במצרים בי"ד ניסן, ומיד אחר שהקריבו ואכלו הפסח עשה כל אחד לעצמו תפילין מעורות וגדי הקרוב פסח. (דקי"ל פסח מצרים היה מותר במלאכה). כך שכולם יצאו ממצרים עטורים בתפילין.

מהי מטרת מצוות תפילין? להזכיר לנו תמיד שהוציאנו ה' ממצרים 'בחוזק יד' להיות עבדיו.

אבל למה זה כל כך קריטי לעכשיו, בזמן הכי לוחץ, ב'חיפזון' הכי נוראי, דוקא עכשיו הקב"ה מצווה וכלל ישראל מבצעים ויוצרים את התפילין...

וכי יש חשש שישכחו מציאת מצרים? רק הרגע הם חוו את יציאת מצרים ועשרת המכות, וכי לא ניתן היה לחכות למתן תורה שיצטוו על כך יחד עם כל המצוות?

עוד שאלה! איך יחוו יותר את יציאת מצרים בהנחת תפילין? לכאורה אם היו מניחים תפילין פעם בשנה למשל בי"ד ניסן? אז היינו עושים זאת בדחילו ורחימו מתוך התרגשות עצומה, ומכריזים באר היטב מה התפילין אמורים להזכיר וללמד אותנו. אבל אם מניחין תפילין כל יום כל היום, זה הופך ל'מלומדה' ופחות נזכרים במה שזה מלמד.

זכרונות טובים

התפילין מזכירים לנו "כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים" כלומר את כל הניסים והנפלאות שבעשרת המכות. מה המכות באו ללמד? א. למען תדע "כי לה' הארץ" יש בורא וממציא לעולם. ב. "כי אני ה' בקרב הארץ" משגיח בפרטות. ג. "כי אין כמוני בכל הארץ" אין עוד כח מלבדו.

אבל למה צריך בשביל זה את המכות, כלל ישראל הכירו את זה במעמד הר סיני שם השיגו בידיעה הכי ברורה ומוחלטת שיש את כל יסודות האמונה וכמ"ש חז"ל "קרע להם ז' רקעים והראה להם שהוא אחד".

ביאור הדברים: הנה הקב"ה מצווה "יודעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים אין עוד"

מה זה? מה לא מספיק ב'יודעת היום'? אם כבר יש לנו ידיעה כל כך ברורה וחדה - מה עוד צריך? צריך "להשיב אל הלב". מה בעצם הלב עושה? הלב הוא מקום הרגשות, מקום התחושות והחוויות. מבואר בקדמונים שעיקר כח הבחירה

מציאות זה עובד! סיפור אמיתי מהחיים

יש ביטוי שאומרים 'הוא כשרון מבוזבז', זה אפילו ביטוי מחמיא לפעמים, אבל לא כשאיני מרגיש את זה על עצמי, זה ממש להרגיש בבית סוהר, יש לך את זה, אבל הידים שלך כבולות...

כן, ה' חנן אותי עם יכולות וכשרונות מיוחדים להעמיד תלמידים, לחבר אותם חיבור פנימי 'ל'לומדעס' ולעולמו של עובד ה', אבל במציאות מכורח הפרנסה אני משמש כרבה בכתה ז', ולאחרונה הרגשתי שזה 'הורג אותי', חשבתי הרבה עם עצמי, והבנתי שהדבר היחיד שבידי לעשות זה להתפלל, אז החלטתי להשקיע התפילה, לקחתי יומיים חופש ונסעתי הרחק כדי להתרחק מההמולה היום יומית, וכך הגעתי לקברות צדיקים, ושם התפללתי בכל הלב שיתן לי את הזכות להשפיע לתורה ויראה, האמת, זו הייתה 'פגישת' מאתגרת, בה פרקתי את כל הרגשות הקשות שהיו לי, ובקשתי 'זכרוני בספר זכויות'. אחרי שגמרתי להתפלל פתאום הרגשתי מיד את הישועה. הרגשתי שבעצם לא איכפת לי שאשאר איפה שאני, אם זה המקום שה' שם אותי אז זה השליחות שלי, ושם אני צריך למצוא איך כל הכישורים שלי מקדשים שם שמים.

חזרתי לעבודתי בשיא המרץ, להשקיע מכל הלב בתלמידי, עם עוד ועוד כמה קנייט'ים של 'גדלות'.

אחרי חודש קורא לי מנהל המוסדות ואומר לי: שמתי לב לאחרונה שהתלמידים שלך מצליחים מאוד, ואז באמת ראיתי שאתה מעיין נובע, אתה ממלא את התלמידים עם המון חיות וחשק. תראה, אני מתכוון לפתוח בזמן הבא ישיבה גדולה, בע"ה, ואני חושב שהאדם הכי מתאים לשמש כמגיד שיעור בשיעור א' זה אתה. מה דעתך על כך? אני יודע שזה אתגר גדול, אבל אם מרץ כמו שלך אין לי ספק שתצליח בענק. אמרתי לו ש... אני אחשוב! התייעצתי בדעת גדולים, ונכנסתי בס"ד לשליחות הקדושה, בתוך תפילה שאצליח לבנות ולהעמיד תלמידים הגונים לה' ולתורתו.

הרב פ.

גם לך יש סיפור אמיתי על עצמך? שתף!

זאת 'רק פעם בשנה' באיכות יותר, כי עבור 'הרגש' הכמות והתמידות חשובה מהאיכות, (אמנם ודאי שצריך גם 'להיזכר' ולכוון את טעם המצווה לכה"פ פעם אחת ביום, וזה מעכב לדעת הב"ה, כידוע).

קול גדול

יש עוד מצווה כזאת! חושית, תמידית, להזכיר שאנו עבדי. אותה מגלה לנו הרמב"ן (סוף בא, אחרי שרמז על כל מה שכתבנו עד כאן) - התפילה. "כוונת רוממות הקול בתפלות, וכוונת בתי הכנסיות, וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה, ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו"

כן, עצם הפעולה לבוא להתפלל! (גם ללא שום כוונה) מעשה הכי חושי ומורגש, עצם זה שהרבה בני אדם מאספים יחד, וגם באים למקום קבוע ומוגדר, ומתפללים בקול רם. עצם ה'טקס' ואמירת 'טקסט' התפילה, זאת הכוונה: "בריותיך אנחנו". זו "כל כוונת היצירה". ועוד יותר מפורש היסוד בשו"ת הרשב"א (ח"א תכ"א) שזאת ה"כוונה הכללית" של כל יהודי שבא להתפלל, ובה ימצא חן לפניו ית', אם אינו יכול לכוון יותר, עיי"ש באורך.

אז שנדע להעריך את התפילה הכי גרועה שלנו! (בתנאי שהיא נעשית בצורה מכובדת...).

ומעתה לא פלא שיעיקר חיוב מצוות תפילין זה דוקא זמן התפילה (רמב"ם תפילין פ"ד כו), בכדי להחזיר אל הלב את האמונה בכל האמצעים החושיים יחד. במעשה (התפילין) דיבור (התפילה) ומחשבה. (קבלת עול מלכות שמים שזו הכוונה המחויבת בק"ש ובאבות).

עד כאן התבארה הדרגה הבסיסית של "השבת אל לבבך", וכל אחד לפי מדרגתו יוסיף אומץ (וראה בזה הרחבה במדור "ותשועה רבוב יועץ", ועיין דעת חכמה ומוסר ח"ב עמ' ער)

כל קויר לא יבושו

לאחר מכן מגיעים לבית הדין הבאים בתור, בני זוג חשוכי ילדים אשר כל ימיהם התפללו לה' ללא הפוגות לזכות בפרי בטן אך לא זכו, והנה מודיעים להם: עומדים ל'זכותכם' שלושת אלפים ילדים ועשרת אלפים נכדים! ולתמיהתם הרבה אומרים להם: התפילות הרבות ששפכתם הועילו והולידו ילדים, אמנם לא אצלכם, אך אצל הורים אחרים (שלא זכו להתפלל על כך), כל הילדים הללו, הם שלכם!

מקורות ליסוד זה ראה מבעל 'לבושי שרד' (בספרו ערבי נחל ואתחנן דרוש ב' ע"פ ברכות יז: כל העולם ניזון בשביל חנינא בני) ובזוהר (ח"ג קסח) והחיד"א (חסדי אבות ו ב). (ועי' במעלת התפילה על ילדים ברבנו יונה אגרת התשובה אות פב).

נושאי התפילה בפרשה

(ב"מ פה:) שאכן יום ר"ח מסוגל להתפלל על הגאולה (וכמו שמצינו בגמ' שם) כי בר"ח מתחדשת הלבנה וזה מרמז לחידושן של ישראל וכאמור בברכת הלבנה. • (ז-ו) וְשִׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קָהָל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרֶפְתִּים: וְלָקְחוּ מִן הָדָם, שחיתו בין הערבים בעת תפלת המנחה שתיקן יצחק אבינו ע"ה, שהוא מדת הדין ולפייסה נתנו הדם לאות על הבתים, (ריקאנטי)

(כג) וְעָבַר יְיָ לִנְגַף אֶת מִצְרַיִם כְּתָב בְּשִׁבְלֵי הַלֶּקֶט (תפילה נא) בשם הראב"ד וכו' ברבינו יונה (ברכות ד:) שברכת השכיבו נתקנה לביל מכת בכורות שבעבר ה' לנגוף את מצרים והיו מבקשין רחמים ואומרים השכיבו ה' אלהינו לשלום וכו' (שדרן הצדיקים שיראים תמיד שמא יגרם החטא) ולכן נחשבת "גאולה אריכתא כי בעת הגאולה אמרוה". • (כז) וַיִּקְדֵּי הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ, השתחויה מתוך הודאה בברכה או בתפלה לפי הענין (העמק דבר בשם הירושלמי) • (כט) וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, מאז חצות הינו עת רצון, דהנה זוהר (בא לו.) כתב שבשעה שנגף את מצרים אז רפא לישראל. ולכן כשנתעורר הדין על מצרים, באה עת רצון עבור ישראל. ומאז הוא נמשך לתמיד, כמבואר ביבמות (עב.) וכן זוהר (לו ב) דרש ע"ז את הכתוב: "ואני תפילי לך ה' עת רצון" וגו' (אמרי אמת). ולכן דוד המלך היה קם בחצות להתפלל ולהודות על הניסים שנעשו אז. (פסיקתא רבתי א פ"ב) • מִפְּנֵי פְרַעֲהַ הַיֹּשֵׁב עַל פְּסָאָו "בתיא בת פרעה בכורה היתה בזכות מה נצולה? בתפלתו של משה, שנאמר לא יכבה בלילה נרה ליל כתיב כד"א ליל שמורים, (ילקוט) • (לא) וְלָכֵן עָבְדוּ אֶת יְיָ בְּדֶבְרָם, ביקש אותם לעבוד את ה' בקרבנות בכדי: 'וברכתם גם אותי', שבעת הקרבן מסוגלות תפלה וברכה כידוע. (העמק דבר)

(לב) וַיִּבְרָכֶם גַּם אֹתִי, והתפללו גם עלי (אונקלוס) "ואין אני מבקש מכם כי אם שתתפללו עלי שלא אמות (תרגום יונתן) ובמדרש הגדול כתוב: "שהיה פרעה יודע שמחוסר תפלה ואין המקום מוחל לו לאדם עד שיפייס את חבירו", והיינו ע"פ הראב"ד (ב"ק צב. בשטמ"ק) שהחובל אף ששילם אינו נמחל עד שיבקש ממנו ושיתפלל עליו הנחבל כמו שמצינו אצל אברהם ואבימלך שנא' ועתה השב וכו'. • (מ) וּמוֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֹשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, אף שהגזירה הייתה ארבע מאות שנה נוספו עוד ל' שנה בחטאם, והיה ראוי שיתארך יותר אלא שזעקו והרבו תפלה, (רמב"ן) • (טז) וַהֲיָה לְאוֹת עַל יְדֶיךָ וְלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ זוהר (בראשית כג:) אם תפלתו של אדם מושלמת עם עיטוף טלית ולבוש תפילין שהוא דיוקנא דמלכא (תיקון ז' מז) בורחין ממנה כל המקרטגין כמ"ש וראו כל עמי וכו'.

הגה"צ רבי עזריאל טאובר זצ"ל (פרקי מחשבה אמונה עמ' רה) מספר על ר' ישעיה הישיש הנכבד, שזכה להקים משפחה לתפארת, חמישה עשר ילדים ושלוש מאות נכדים כ"י, והנה כאשר מלאו ימיו, הוא מתייצב בפני בית דין של מעלה, הוא רואה ש"עומדים לזכותו" שם רק שלושה ילדים ושישים נכדים... ר' ישעיה נזעק: מה? זה עולם האמת פה! זה רק חמישית מילדי! ואז הוא מקבל את התשובה: את הילדים הללו לא בקשת מאת ה', קבלת אותם רק על פי גזרת שמים, אז נכון, אתה תקבל את כל זכויות על גידולם וכו', אבל הם 'עצמם' לא נזקפים לזכותך.

(י ט) בְּנִעְרֵינוּ וּבְנִקְנֵינוּ נִלְךָ בְּנֵינוּ וּבְנִנֵּנוּ אֵפ שֶׁהִטֵּף מִבְּלָבִים וּמִבְּטָלִים הַכוֹנֶה (חת"ס ע"פ חוה"ל בטחון פ"ד) משה רצה את תפילת הנערים והטף אף שאין דרכן לזבות, כי תפילתם הוא הבל שאין בו חטא (שבת קיח:) ודוקא איתם יזכו להשראת השכינה (ישמח משה ע"פ הפרשת דרכים דרוש כד) ובזכותם מתבטלים גזרות רעות, כפי שנרמז במילות הפסוק 'תשבר גרם' שזה ר"ת תינוקות של בית רבן גזרות רעות מבטלין (ראשית חכמה בשם מדרש) ובש"ך כתב (עה"ת כה יח) שהם מוחים חמת המלך ומותחים רחמים, והם לבו של הקהל, שעל ידם תפילת הקהל בוקעת רקיעים ועולה, ונחתמים לחיים, עיי"ש. (י) רָאָה כִּי רָעָה נִגְדָּה פְּנִיכָם, על פי הוראת הכוכבים וההנהגה הטבעית נגזרה עליהם כליה ודאית עד שנתאשו רח"ל, אלא שאז עמד משה בתפילה ובקש רחמים, וכן יהיה לעתיד לבוא, (ע"פ מדרש הגדול שמות י י)

(יא) כִּי אֵתָה אֲתָם מִבְּקָשִׁים - הלא אתם הולכים 'לבקש' ולהתפלל אל 'אותה' 'רעה' שלא תבוא ותרע לכם (מלבי"ם). • (יד) וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה כֵּן, בגלל תפילתו של משה (ש"ך עה"ת). (ז-יט) וַהֲעִמְתִּיו לִי אֱלֹהֵיכֶם... וַהֲפֹךְ יְיָ רוּחַ יָם חֲזָק מֵאֵד פִּי הפסיקתא (זוטרא) מה עתר זה מהפך את התבואה ממקום למקום, כך תפלת הצדיקים מהפכת הגזירה ממדה רעה לטובה ומפני כך מיד "ויהפוך ה' רוח ים". שהפך הקב"ה מדת אכזריות למדת רחמנות. • (יח) וַיַּעֲמֵר אֵל יְיָ, "נתאמץ והרבה בתפלה" (רש"י ט כו) והטעם שהוצרך להתאמץ במכות ערוב ובארבה פי' ריב"א (עה"ת) ורע"ב (עמר נקא) דקי"ל (חולין ס.) "מיהב יהיב משקל לא שקיל" וכאן רצה שיקחם שלא ישארו, ויהנו מהם המצרים. לכן הוצרך להרבות בתפלה. • לא וְשָׂאָר אֲרָבָה אֶחָד כָּל גְּבוּל מִצְרַיִם תפילת משה עומדת לדורות עולם שאין ארבה מפסיד בכל גבול מצרים, ואף אם יכנס למצרים אינו אוכל כלום, וזה דבר ידוע.

(ר' בחיי שמות י יט בשם רבנו חננאל).

(כד) לָכֵן עָבְדוּ אֶת יְיָ רַק צֹאנֵכָם וּבְקָרָם יֵצֵג פִּירֵשׁ הָרָא"ם: "לכו עבדו את ה'" בתפלות ותחנונים, ולא בזביתח בקר וצאן. וזהו "רק צאנכם ובקרכם יוצג". פרעה לא בקש להתפלל על מכת חשך לפי שהיה סבור ש חושך היה אף לישראל, (לפי שלא ראה בעיניו ההיפך) על כרחך שלא תועיל שום תפלה. (מושב זקנים) • (ז) וְלָכֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִתְרָץ קָלָב לְשׁוֹנוֹ כְּתָב הַשֵּׁל"ה (תמיד נ"מ כה) שרומז זה הפס' שתפילתם של ישראל במצרים היתה הגונה דהנה מבואר בזוהר (תיקונים כא מה). שתפילה פסולה נמסרת לכלב, (שהיא לילי) בסוד 'לכלב תשליכון אותו', (יב ב) הַחֲדָשׁ הָיָה לָכֵן רֹאשׁ חֲדָשִׁים כְּתָב הַלְבוּשׁ (ס' תנא) כשמברכים את החודש מתפללים "מי שעשה ניסים" וכו', כי זאת המצווה הראשונה שנצטוו בגאולה. וכתב מהרש"א

ותשועה ברוב יועץ

[אכן יסוד זה שהשבחים שלנו פועלים את עניינם בפועל ממש מבואר גם בסידור הגר"א (דף נד. באמרי ספר) כאשר בא ומתאר את התיקון שנעשה ע"י אמירת פסוקי דמזמרה ואלו דבריו בקיצור: "בעת התפילה אז עליית העולמות, ואז מפני אמונתנו בהשגחת ה' שאליו אנו מתפללים ומשבחים, עי"ז אנו מתקנים את הדעות של האנשים שכפרו בה' המתפשטים באויר העולם, ואנו משפיעים על כולם להאמין בה', ועתה על ידי התפילה והאמונה הם מתעלים ומתקנים בזה את כל המדות הרעות שאצל בני האדם כמו הקנאה והתאוה והכבוד והאכזריות וכדומה כי על ידי התעלותם ישתמשו רק בטוב שבמדות אלו ובמקום הראוי, עכ"ד.]

חווייה של החיים

אם תסתכל בספר יסוד ושורש העבודה תראה שהוא מתאר על כל קטע וקטע מהי החוויה שאנו אמורים לחוות בו.

והאמת שבתפילה טמון הכל, כל יסודות האמונה, כל נפלאות הבריאה, כל ההיסטוריה היהודית ויש לך הזדמנות לתת לעצמך לחוות את הכל באופן הכי מוחשי.

כמובן שתיאורתי לך את ה'שלמות' של תפילה, ואין ספק שזה דורש הרבה עבודת הלב עד שמגיעים לחוש ולחוות יותר עוד קטע בתפילה, זאת 'עבודת חיים'... לכל החיים.

אז תסכים איתי, שהתכונות שלך 'לחוות ולהרגיש' הם הכי חשובים והכי נחוצים בכדי להצליח להתחבר לתפילה, וכך עם המון סבלנות, חיפוש ו'שימת לב', אתה תגיע רחוק, להתענג ולחיות את התפילה.

האם יש דבר יותר מהנה ומענג לילד, מאשר לחוות ולחוש את היכולות האדירות של האבא שלו איך שהוא יכול לשמור עליו ולמלא כל רצונותיו, ועד כמה שהוא מרגיש בטוח איתו... חוויה מושלמת.

שלנו, ל'משש אותם' ולהבחין בהם, בעולם המעשה, אז נעבוד את ה' עם 'חיבור רגשי' עם כל העוצמה והחשק. כך ששום רגשות אחרים לא יוכלו לעמוד מנגד...

ואם אתה אומר, שיש לך את הכח לחוות והרגיש באופן חי כל דבר, אז יש לך את הכישורון הכי מוצלח בשביל להתפלל!! כי תפילה כאמור זוהי "עבודת הלב".

חווייה או פעולה

זה נכון שצריך גם להפעיל את ה'ראש', לחשוב על הידיעות שנאמרים בפסוקים ובפרקי התפילה, אבל העיקר זה לחוות את הדברים באופן מוחשי, כך שהדברים מקבלים חיות, ציור, דמות ומציאות. כן, לחיות את המציאות המסופרת והנאמרת על ידינו כאילו זה בהווה ממש.

הגה"ק בעל חובת התלמידים (הגה"ק מפאסצנא בספרו הכשרת אברכים עמ' כט): המחיש את הדברים בזה"ל: "מי שכל עבודת מוחו ולבו רק בהבנת השכל היא, כשאומר הללו את ה' מן השמים כל צבאיו וכו' שמש וירח וכו' כל כוכבי אור ... הוא מבין את פירושן פירוש המלות לבד ... תפילתו ועבודתו נשארו בידיעה והשגה בלבד, מרוחקת ומנותקת ממנו, כי הוא בעולם הזה של 'ממש' ו'יש', והתפילה בעולם השכל וההבנה לעצמה.

אבל אם את מחשבתך החזקת בך עד כדי לראותה, אזי כשאתה אומר הללו את ה' מן השמים וכו' בהתרגשות אז לכל העולם העליונים והתחתונים אשר עומדים לפניך ממש, אתה עומד ומצוה: "עמדו והללו אתנו יחד שירו להשם".

ולא תאמר: רק פרי דמיוני לבד הוא, שבדמיוני לבד נראה שכולנו יחד העליונים והתחתונים כורעים ומשתחוים שרים ומזמרים יחד לפניו ית', כי כאשר אתה רואה זאת בדמיוןך - אז באמת לאמיתו כן הוא, מלאכי מרום, השמש והירח ארץ ומלואה, ואתה בתוכם, אומרים יחד ובקול אחד, שירות ותשבחות לד', עכ"ד.

שאלה:

הרב יודע, שכל אדם יש את התכונות שלו, יש אדם שיותר אוהב הבנות שכליות, אז בשבילו התפילה זה יותר קל לכוון, כי זה תופס אותו ב'מחשבה' והתבוננות שכלית. אבל אני טיפוס 'זורם' שרוצה לחוות דברים בלי יותר מדי פלפולים, ו'הבנות', האם יש לי בכלל מה להשקיע בתפילה? הסיבה שפניתי אליך, כי כתבת בכותרת הגליון שהתפילה זה "שעה של חוויה" אשמח אם תוכל להסביר לי מה זה אומר.

תשובה:

נכון, אתה צודק, כל אדם יש את התכונות שלו, והתפקיד שלנו לעבוד את ה' עם התכונות המיוחדות שקבלנו משמים. כך שאם אתה מלא בחיוניות ומרץ, תוכל למצוא את זה בתפילה, שעה של זרימה וחוויה של עונג.

אני רוצה לשאול אותך שאלה: למה התפילה נקראת "עבודה שבלב"? אם עיקר מה שצריך לעשות בתפילה זה 'לכוון' מחשבות, אזי זה 'עבודת המוח'??

בעצם לכאורה עיקר האדם זה השכל שלו בו הוא לומד ומחכים ומנתח החלטות... אבל רואים שזה בכלל לא מספיק, כמו שכתוב "וידעת היום והשבות אל לבבך" אבל למה? אם הידיעה כל כך ברורה וחדה מה עוד צריך?

מה בעצם הלב עושה? הלב הוא מקום הרגשות, מקום התחושות והחוויות. מבואר בקדמונים שעיקר כח הבחירה הוא בלב. כי גם אחרי שהמוח רכש הרבה ידיעות וחכמה, הכל נשאר עדיין 'ידיעה יבשה' ומנותקת מהמציאות התוססת אותה אנו 'מרגישים' וחווים, ולכן קורה לא אחת, שהרגשות מניעים אותנו למעשים שמוגדים ל'ידע' השכלי שלנו.

מה אם כן העצה? "וידעת היום והשבות אל לבבך" ככל שיותר נשקיע לחוות את אותם הידיעות וההשגות

שלוש ברכות אחרונות

שאלה:

שלושת הברכות האחרונות 'רצה' 'מודים' ו'שים שלום' הם 'הודאה' (רמב"ם פ"א ה"ד ע"פ גמ' ברכות ד.) וזהו תימה, הלא רק בברכת מודים יש בה הודאה, אבל 'רצה' ו'שים שלום' הם הרי בקשות ללא דברי הודאה?

שוא נאמר, שהשם 'הודאה' ניתן לשלושת הברכות על שם ברכת מודים, אך זה לא יתכן, דהא קי"ל להלכה למעשה שכל ג' ברכות אחרונות חשיבי לברכה אחת ממש.

א. פסק בשו"ע (או"ח קנו ב) שליח ציבור שטעה ואינו יודע לחזור למקומו, יעמוד אחר תחתיו, ומתחיל מתחילת הברכה שטעה הראשון, וכל זה, אם היה הטעות באמצעיות. ואם היה בג' אחרונות מתחיל מ'רצה', ומפרש במשנ"ב (שם) טעמו: כיון דהוא כברכה אחת ואין לחלק ברכה אחת לשני אנשים.

ב. פסק הרמ"א (או"ח קיג) "שלושה ברכות ראשונות חשובות כאחת ובכל מקום שטעה בהם חוזר לראש בין יחיד ובין ציבור" וכתב המשנ"ב ס"ק לג דה"ה ג' אחרונות חשובות כאחת והטעם מפני שהוא כעבד שקיבל פרס מרבו שמשבחו והולך לו עכ"ד.

ג. פסק בשו"ע (ק"ב א) שלא יוסיף בקשות פרטיות רק באמצעיות אבל לא בג' אחרונות, כי עניינם הוא הודאה. (אבל צרכי רבים שרי וצ"ע מאי שנא, ויתבאר להלן)

הקדמה

לפני כעשרים ואחת שנים (תשס"ד) באתי אל קדם מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל ושאלה בפי: הלא קי"ל שהעומד בתפילת שמונה עשרה אינו מפסיק אפילו לקדיש וקדושה, ועוד קי"ל (או"ח ק"ט א') שבברכת שומע תפילה ניתן להוסיף בקשות ולשאול כל צרכיו, ואם כן, שאלתי, מה הדין באדם שעומד בתפילתו באמצע ברכת שומע תפילה, ושומע את הציבור אומרים "אמן יהא שמיה רבה", האם הוא יכול לענות עמהם איש"ר, שהרי יכול להוסיף שם בקשות כרצונו?

ויען ויאמר: אמירת יהא שמיה רבא עיקרו שבח, וגם אם אומר בתור בקשה זאת לא בקשה המתאימה לשומע תפילה. עד כאן דבריו.

והוקשה לי: למה? וכי יש לך בקשה יותר נפלאה מזה ששמו ית' יהיה מבורך בכל העולמות...

ביאור הדברים:

את סוד הדברים מגלה רבינו דוד אבודרהם (תיקון התפילות) וז"ל: "ואם תאמר: והלא ב'רצה' ו'שים שלום' מבקש הוא פרס מרבו כמו באמצעיות? ויש לומר: שאינו דומה, כי אמצעיות הם צרכי האדם, ושלוש אחרונות כולם הם כבוד הקב"ה, כגון העבודה שנעבדנו, וכן ההודאה זו היא כבודו, וכן השלום, עכ"ל אבודרהם.

ונבאר הדבר: בדברי הגמ' בברכות (לד.) מבואר שהפניה שלנו אל הקב"ה נעשית כדוגמת מלכותא דארעא, ולכן: ראשונות - דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו, אמצעיות - דומה לעבד שמבקש פרס מרבו, אחרונות - דומה לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו. כלומר, אחרי שפתח בדברי שבח, העבד מבקש שיתן לו את המנה היומית של האוכל (וזהו מבקש 'פרס' הינו שיפרוס לו חצי מהכיר) וכן שאר צרכיו שצריך כדי להתקיים ולעבוד כראוי.

ואז כאשר רבו נתן לו את האוכל שביקש, העבד "נפטר", כלומר צריך להיפטר מרבו' והיינו להודות לו, (רמב"ם תפילה א ד) כלומר, יש צורה איך 'נפרדים' מהאדון, ובפרט לאחר שנתן לו את צרכיו, ראשית, להודות לו על מה שנתן, ולאחל לו את כל הטובות שבעולם, ושיהיה מכובד בפי כל, ובפרט שיהיה לו נחת ממנו (עבדו). וזהו כוונת אבודרהם "שלוש אחרונות כולם הם כבוד הקב"ה".

נהלך ברגש

אין מתאים יותר מדברי הגה"צ רבי יצחק הוטנר זצ"ל (פחד יצחק שבת מאמר ח אות ז, בקיצור) כל המתפלל ברכת "רצה בעבודת ישראל ובתפלתם" בכוונה של 'בקשה' ו'תחנונים' גרידא, הרי זה חורג מסדרה של מטבע התפלה, ואינו אלא בדאי.

שלוש אחרונות הם פרידה מלפני הרב. ואז אנו אומרים 'ברכת פרידה'.

תלמיד פקח כשהוא נפטר מרבו, הוא לא רק מברכו בכל מיני דמיטב, אלא גם מברך "דער רבי זאל האבען נחת פון מיר". (שיהיה לרב נחת ממני) והרי זו ברכת פרידה נאה לרבו, ודרך אגב נכללת בה גם ברכה לעצמו.

וזהו ההבדל בין מה שבקשנו בשמע קולנו "קבל ברכון את תפלתנו" ובין "רצה ה' בעמך ובתפלתם", כי "קבל ברכון את תפלתנו" המה תחנונים על קבלת התפלה, אבל "רצה בתפלתם" הכוונה היא שאנו מברכים אותו כביכול שיקבל נחת מתפלתנו.

ומכיון שכך הוא סדר ואופן הפניה הראוי, בשלושת השלבים כנ"ל, אזי הברכות האמצעיות צריכות להיות "בקשת צרכיו" כמו עבד שעניו תלויות בהכנעה אל אדונו שיתן לו חסרונו כדי חייו, ולכן אין כאן המקום לבקש על "לצורך גבוה": כמו על כבוד שמים וצער השכינה, או לעשות נחת רוח לה'.

וזאת כוונת מרן הגר"ח קניבסקי שלא לענות איש"ר בשומע תפילה, כיון שזו היא בקשה ישירה על כבוד שמים ואין מקומה בברכות האמצעיות.

ואם תאמר: הרי בברכות האמצעיות מתקע בשופר והלאה אנו מבקשים על כל מהלך הגאולה? היא הנותנת! הגאולה היא הצורך לנו! זו טובתנו הזמנית והנצחית. ולכן אנו מבקשים אותה כי אנחנו צריכים וזקוקים לה ולא רק כי יהיה בזה נחת רוח לה' ית'.

לעשות נחת רוח

אבל בג' אחרונות שעניינם הודאה הרי כל ענין ההודאה הוא לעשות נחת רוח למיטיב עמו, לכן הבקשה שמבקשים היא 'כבודו ית'.

ברכת 'רצה' פותחת: "רצה ה' אלוקינו בעמך ישראל" כלומר שנהיה לרצון ולנחת רוח לה'. כשהמטרה זה הקב"ה ולא אנחנו... וגם בקשה שיעבדו לפניו בבית מקדשו ויתגלה כבודו לעין כל בהשראת שכינתו לציון.

וכן ברכת מודים, אנו מבקשים על כבודו, לאחר שסיימם להודות אנו מבקשים "ועל כולם יתברך וישתבח ... וכל החיים יודוך סלה" שכול העולם יכירו להודות לך,

וכן בברכת שים שלום, אף שכתוב בה בקשות רבות ונפלאות, השאלה היא מה תכלית הבקשה? כי אנחנו צריכים! לא! תכלית הברכה היא, כפי שמסיימים ואומרים: "וטוב (יהיה) בעיניך לברך..." כלומר, שיתקיים רצונו להיטיב לנו, ולצורך זה אנו מבקשים שיטיב לנו בשלימות. העיקר זה שיהיה לנחת רוח לפניו.

ולכן ניתן להוסיף בג' אחרונות רק בקשות על צרכי ציבור ולא של יחיד כי בקשת צרכי ציבור הם בודאות לנחת רוח לפניו משא"כ צרכי היחיד (פחד יצחק שבת ח ז)

1 ואמנם בנפש החיים (שער ב' פ"א) כתב שלמדות שלפי הפשט הברכות האמצעיות הוא על צרכי עצמנו "ראוי מאד להאדם הישר לשום כל כוונתו וטוהר מחשבתו בתפלתו רק להוסיף תת כח בהעלמות הקדושים. ולעורר בקולו הקול העליון לאמשיכא מניה ברכאן ונהירו לללא. להעביר רוח הטומאה מן העולם ויתוקן עולם במלכותו ית"ש. ולא על עניניו וצרכי עצמו כלל". עיי"ש ובפרט מש"כ הגר"א בברכות פ"א מ"א עיי"ש. לכאורה כוונתו הוא שלא יחשוב בבקשות רק על עצמו וצרכיו הקטנים, ויסתפק בניד ערשם, אלא צריך שיהיה שהוא איבר וחלק ממשהו ענק: כלל ישראל וכנגדן עומדים כל העולמות הקדושים, על כן 'צרכי' הוא בעצם תיקון העולמות כולם במלכות שדי.

מכון "עוצמה של קשר" (ע"ר) להעצמת הקשר עם הבורא ית"ש באמצעות תפילה - דבר איש אל רעהו

פעילות המכון: הוצאה לאור של ספרים לחיזוק התפילה • הפצת עלון "ואני תפילתי", להעצמת התפילה בכל שכבות הציבור • שיעור שבועי על סדר התפילה ע"י רב המכון הרב דוד אנפולסקי שליט"א בשידור חי עבור בני חו"ל מדי יום רביעי בשעה 22:00 (בשעה 15:00 לשעון ליקווד) בקו התעוררות 718-6822-922 (ובארץ "בין העוצמה") • ספריה להשאלת ספרים על "תורת התפילה", כרוחב החיד"א 6 בית שמש בתיאום מראש בטל' 05271 71 322 • דרשות והרצאות מעצימות לחיזוק מתיקות התפילה • קו יעוץ והכוונה להתחבר לתפילה, וביאורה. בימי שלישי בין השעות 21:00 עד 22:00 בטל' 0548-451159